

26.6.2012

Dnro 3730/4/11

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajujoja

Esittelijä: Esittelijäneuvos Juha Haapamäki

VANHENTUMISVAARASSA OLEVAN JUTUN KÄSITTELY POLIISISSA JA SYYTTÄJÄLLÄ

1 KANTELU

Ihmisoikeusliitto ry:n A:n valtuuttamana 17.10.2011 tekemässä kantelussa arvosteltiin sitä, että syyteoikeus A:n epäiltyä syrjintää koskevassa asiassa vanhentui esitutinnan keston vuoksi.

- - -

3 RATKAISU

3.1 Tapahtumatietoja

Kantelija teki 21.6.2009 Helsingin poliisilaitokselle rikosilmoituksen häneen kohdistuneesta syrjinnästä, koska hänet oli aiemmin samana päivänä poistettu Helsingin Jäähallissa pidetystä Jehovan Todistajien piirikonventista.

Asiassa kirjattiin rikosilmoitus - - - ja asian tutkinnanjohtajaksi tuli komisario B. Asianomistaja kuulteltiin 30.8.2010 ja rikoksesta epäilty 30.8.2010 ja 13.5.2010. Kaikki kuulustelut tehtiin puhelimitse. Asiassa laadittu 12-sivuinen esitutkintapöytäkirja on päivätty 13.5.2011.

Asia saapui Helsingin syyttäjänvirastoon 23.5.2011 ja se jaettiin syyttäjälle 22.6.2011. Kihlakunnansyyttäjä C teki 20.7.2011 päätöksen jättää syyte nostamatta syyteoikeuden vanhentumisen vuoksi. Hän totesi, että epäillyn syrjintärikoksen syyteoikeus oli vanhentunut 21.6.2011 eli ennen kuin asia saapui hänelle syyteharkintaan.

Rikoslain 8 luvun 1 §:n mukaan syyteoikeus vanhentuu, jollei syytettä ole nostettu kahdessa vuodessa, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on enintään vuosi vankeutta tai sakkoa. Syrjinnästä voidaan rikoslain 11 luvun 11 §:n mukaan tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

3.2 Kannanotot

3.2.1 Lähtökohtia

Esitutkintalain 6 §:n mukaan esitutkinta on toimitettava ilman aiheetonta viivytyttä. Valtion virkamieslain 14 §:n 1 momentin mukaan virkamiehen on suoritettava tehtävänsä asianmukaisesti ja viivytyksettä.

Esitutkintaa johtaa esitutkintalain 14 §:n mukaan tutkinnanjohtaja.

Esitutkinta on yleensä tuloksekkainta silloin, kun se voidaan toimittaa mahdollisimman pian rikoksen tapahduttua. Esimerkiksi henkilötodistelun luotettavuus voi kärsiä paljonkin, jos henkilöitä kuullaan vasta kauan tapahtumien jälkeen. Esitutinnan joutuisuudella on luonnollisesti suuri merkitys rikoksen uhrin kannalta. Esitutinnan toimittaminen ilman aiheetonta viivytystä on kuitenkin tärkeää myös syylliseksi epäillyn kannalta, jotta hän ei joudu olemaan kauempaa kuin välttämätöntä rikoksesta epäillyn asemassa. Ylipäätään asianmukainen esitutkinta ja sen viivytyksetön toimittaminen on tärkeää koko rikosoikeudellisen järjestelmän toimivuuden ja uskottavuuden kannalta.

Esitutkinnalle ei voida asettaa yleistä enimmäisaikaa. Esitutinnan hyväksyttävä kesto riippuu kussakin yksittäistapauksessa tutkittavana olevan asian erityispiirteistä kuten sen laadusta ja laajuudesta. Luonnollisesti myös käytettävissä olevat resurssit vaikuttavat esitutinnan keston. Poliisi joutuu asettamaan tehtäviään kiireellisyysjärjestykseen, minkä johdosta vähemmän kiireelliseksi arvioidut esitutkinnot joutuvat odottamaan vuoroaan. Selvää kuitenkin on, että esitutkinta tulee toimittaa ennen syyteoikeuden vanhentumista siten, että syyteharkintaan jää kohtuullinen aika.

Myös syyteharkinta on tehtävä ilman aiheetonta viivytystä. Samalla tavalla kuin esitutkinnassakin, myös syyteharkinnassa asioita joudutaan priorisoimaan. Tällöin tulee erityistä huomiota kiinnittää siihen, ettei syyteoikeus vanhene syyteharkinnan aikana.

3.2.2

Poliisilaitoksen menettely

Totean aluksi, että komisario B:n selvityksessään esittämä siitä, ettei kyseessä ehkä olisikaan ollut rikos, ei ole asiaan vaikuttavaa arvioitaessa sitä, onko esitutkinta toimitettu ilman aiheetonta viivytystä. Jos olisi arvioitu, ettei kyseessä olisi ollut rikos, olisi B:n tutkinnanjohtajana tullut lopettaa asian esitutkinta. Asiassa on kuitenkin katsottu olevan syytä epäillä rikosta ja asia on esitutinnan jälkeen myös siirretty syyteharkintaan.

Arvioidessani esitutinnan kestoja kiinnitän huomiota erityisesti seuraaviin seikkoihin.

Asianomistaja on tehnyt rikosilmoituksen heti samana päivänä kuin epäilty rikos on tapahtunut. Ensimmäinen kuulustelu on tehty vasta yli vuoden kuluttua. Kaikkiaan asiassa on tehty kolme lyhyehköä puhelinkuulustelua. On ilmeistä, että ainakaan mitään käsittelyn keston kannalta merkittäviä muita toimenpiteitä ei ole tehty.

Asia ei laadultaan ole ollut tavanomainen, mutta en pidä esitutkintaa mitenkään laajana tai muutoinakaan suuritöisenä, pikemminkin päinvastoin. Sinänsä asia ei ole ollut erityisen kiireellinen ja enkä pidä virheellisenä sitä, että alkuvaiheessa se on jätetty odottamaan, kun mitä ilmeisimmin on priorisoitu muita, kiireellisempiä asioita. Tutkinnanjohtajana esitutinnan etenemisestä vastuussa oleva komisario B ei ole kuitenkaan esittänyt hyväksyttäviä perusteita sille, että asia on siirtynyt syyteharkintaan vasta, kun syyteoikeuden vanhentumiseen oli aikaa vain noin kuukausi. Esitutkinta tulee toimittaa ennen syyteoikeuden vanhentumista siten, että syyteharkintaan jää kohtuullinen aika. Näin ei tässä tapauksessa ole tehty.

Lisäksi olisi ollut perusteltua, että komisario B olisi joka tapauksessa varmistunut siitä, että syyteoikeuden vanhentumisvaaraan olisi erikseen kiinnitetty syyttäjänviraston huomiota. Tältä osin kysymys on myös yleisemmin virastojen välisistä menettelytavoista, joista enemmän jäljempänä.

Saatan käsitykseni komisario B:n virheellisestä menettelystä hänen tietoonsa ja kiinnitän vastaisen varalle hänen huomiotaan tutkinnanjohtajan velvollisuuteen huolehtia siitä, että esitutkinta toimitetaan ilman aiheetonta viivytystä.

3.2.3

Syyttäjänviraston menettely

Kihlakunnansyyttäjä C:n menettelyssä ei ole moittimista. Asia on saapunut hänelle vasta, kun syyteoikeus oli jo vanhentunut. Hän on myös tehnyt päätöksen syyttämättäjäntämisestä joutuisasti.

Sen sijaan asian käsittely Helsingin syyttäjänvirastossa ennen kuin asia jaettiin kihlakunnansyyttäjälle C:lle antaa aiheita arvosteluun.

Kun asia saapui syyttäjänvirastoon, syyteoikeuden vanhentumiseen oli aikaa lähes kuukausi. Sinänsä en pidä tätä kohtuullisena aikana syyteharkintaan, jutun mahdolliseen vireillepanoon ja vastaajan haastamiseen. Ei kuitenkaan ole poissuljettua, etteikö tässä olisi voitu onnistua ennen syyteoikeuden vanhentumista, jos olisi päädytty siihen, että syytteen nostamiselle oli ollut edellytykset.

Kuten edellä kohdassa 3.2.2 totesin, olisi tutkinnanjohtajan ollut syytä varmistaa, että syyttäjänvirastossa havaitaan asian kiireellisyys. Tästä riippumatta asian vanhentumisuhka olisi joka tapauksessa tullut havaita Helsingin syyttäjänvirastossa ja juttu olisi tullut välittömästi jakaa syyttäjälle. Katson, ettei ole tarpeen selvittää tarkemmin, kuka tai ketkä yksittäiset virkamiehet ovat käsitelleet A:n asiaa. Kysymys on nähdäkseni paljolti syyttäjänviraston toiminnan yleisestä järjestämisestä, josta vastaa johtava kihlakunnansyyttäjä.

Johtava kihlakunnansyyttäjä D:n selvityksestä käy ilmi, että kanslian henkilökuntaa oli koulutettu tunnistamaan vanhentumisvaarassa olevat asiat. Lisäksi poliisin kanssa oli yksikkökohtaisesti sovittu toimintatavoista. Esitutkintaviranomaisen kanssa ei kuitenkaan ollut sovittu mistään tietystä menettelytavasta, vaan toimintatavat oli sovittu yksikkökohtaisesti. D myöntääkin, etteivät toimintatavat ole riittävästi varmistaneet kiireellisen asian tunnistamista ja sen kiireellistä käsittelyä. Marraskuussa 2011 annetun selvityksen mukaan ohjeistuksen laatimiseksi oli ryhdytty toimenpiteisiin.

Syyttäjänviraston tarkastuksella 30.5.2012 kävi ilmi, että syyttäjänvirastossa oli vastikään annettu ohje, jossa on kiinnitetty erityistä huomiota kiireellisten juttujen jakamisen nopeuttamiseen. Lisäksi on sovittu, että Helsingin poliisilaitos kiinnittää syyttäjänviraston huomiota vanhentumisvaarassa oleviin asioihin. Tilanne näyttää siis tältä osin korjautuneen ainakin ohjeistuksen tasolla.

Jo tehtyihin toimenpiteisiin nähdenkin pidän tältä osin riittävänä, että kiinnitän johtavan kihlakunnansyyttäjän D:n huomiota syyttäjänviraston edellä todetusti arvostelulle aiheita antavaan toimintaan A:n asiassa. Lisäksi totean, että myös muiden esitutkintaviranomaisten kuin Helsingin poliisilaitoksen – muut poliisiyksiköt, tulli, rajavartiolaitos – kanssa olisi aiheita sopia vastaavista menettelytavoista.

3.2.4

Muuta

Apulaisvaltakunnansyyttäjä Jorma Kalske totesi lausunnossaan, ettei ole riittävää, että Helsingin syyttäjänvirasto sopii ja ohjeistaa Helsingin poliisilaitoksen kanssa yhdenmukaiset toimintatavat

kiireellisten asioiden tunnistamiseksi ja käsittelemiseksi. Hänen mukaansa vastaavasti menettelytavoista tulisi sopia myös Helsingin kärjäoikeuden kanssa.

Voin yhtyä tähän näkemykseen. Syyttäjänviraston tarkastuksella 30.5.2012 kävi ilmi, että syyttäjänvirastossa on tältä osin sinänsä olemassa käytäntöjä, mutta niitä ei ole kirjattu. Pidän perusteltuna, että syyttäjänvirasto vielä nimenomaisesti sopii menettelytavoista kärjäoikeuden kanssa.

Lopuksi totean, että kiireellisten asioiden asianmukaisen joutuisan käsittelyn varmistaminen koskee Helsingin lisäksi luonnollisesti myös muitakin syyttäjänvirastoja.

Näin ollen kaikissa syyttäjänvirastoissa tulisi käsitykseni mukaan sopia poliisin ja muiden esitutkintaviranomaisten sekä kärjäoikeuksien kanssa menettelytavoista vastaavasti kuin Helsingissä on jo osin tehtykin.

Voi olla, että näin on joissakin syyttäjänvirastoissa jo menetelty. Pyydän kuitenkin Valtakunnansyyttäjänvirastoa selvittämään tilanteen ja 31.12.2012 mennessä ilmoittamaan, ovatko järjestelyt sen käsityksen mukaan näissä suhteissa kunnossa tai, mitä toimenpiteitä aiotaan tehdä, että näin olisi.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.2.2 esittämäni käsityksen komisario B:n menettelyn virheellisyydestä hänen tietoonsa. Lisäksi kiinnitän johtavan kihlakunnansyyttäjä D:n huomiota kohdassa 3.2.3 toteamaani hänen johtamansa syyttäjänviraston arvostelulle aiheutta antavaan menettelyyn. Tässä tarkoituksessa lähetän B:lle ja D:lle jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Lisäksi kiinnitän Valtakunnansyyttäjänviraston huomiota kohdassa 3.2.4 esittämiini näkökohtiin kiireellisten asioiden asianmukaisen joutuisan käsittelyn varmistamisesta kaikissa syyttäjänvirastoissa. Pyydän Valtakunnansyyttäjänvirastoa 31.12.2012 mennessä toimittamaan minulle tuossa kohdassa tarkoitetun selvityksen. Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni valtakunnansyyttäjänvirastolle. Lisäksi lähetän päätökseni tiedoksi Helsingin poliisilaitokselle ja Poliisihallitukselle.

Muihin toimenpiteisiin asia ei anna aiheutta. - - -